

Venner af Rold Skov gennem 25 år (Jubilæumssæsonen 2012)

På trods af regn under det meste af turen, blev dette års første tur den 18. marts alligevel en dejlig oplevelse. Det var flot, at der mødte hele 68 personer op i Grøndalen for at være med til at starte vores jubilæumssæson op. Og det var flot, at Nordjyske Stiftstidende, repræsenteret af Søren Skov og fotograf Lars Pauli, mødte op for at lave en artikel med Rold Skovs Venner til avisens fritidstillæg, kaldet Friii.

Efter at have budt velkommen til alle går vi straks det korte stykke vej hen til Hedekrogen. Her fortæller Helge om hvorledes stenalderfolket kom og bosatte sig her i området. Hvordan de kom fra Lindenebjerg ådal, vandrede op over det nuværende Rebild og fortsatte et stykke vej ned i Sønderskoven. Peter Riismøller har engang sagt, at Rebild antageligvis er den ældste eller næstældste bebyggelse i Nordjylland. Helge fortæller ligeledes om hvordan man på markerne her i Rebild Skovhuse stadig kan finde nogle meget fornemme eksemplarer af stenalderfolkets redskaber som f.eks. glatslebne stenøkser.

Huset vi står ved lige her hedder ”Bette Hedekrog”, mens selve ejendommen ”Hedekrog” ligger inde bag ved, fortsætter Helge. Det giver ham så også lejlighed til at fortælle om den navnkundige ”Hede Knud”. Hvordan denne drev jagt som hegnsskytte ved at lade familien jage dyrene ud af skoven så han kunne skyde dem på sine egne marker, hvilket var fuldt lovligt. Når børnene havde kammerater med hjem, og de derfor var mange til at spise, sagde Hede Knud altid: Spar nu på kartoflerne børn, kød har vi nok af.

Som et andet tegn på at stedet her er et gammelt stenalderområde, nævner Helge også den stendysse, der står skråt overfor Hedekrogen. Det kan måske være sjovt for Søren Skov at vide, at den gang, jeg boede her i Rebild Skovhuse, da fastholdt jeg hårdnakket, at min avis hver dag skulle lægges her på stendysen. Så kunne jeg gå herover og hente den. Så var der ligesom et bånd til gamle tider.

Det næste stop sker allerede på vejen over til Tøtteruphus, hvor Helge fortæller om den første såkaldte ”Leif-sø”, idet vi netop kan se over til denne. Da Leif Lyngsø som ung skovfoged havde fået lov til at lave denne sø, blev han helt optaget af det, og jeg tror, at der efterhånden er kommet ti til tolv stykker af dem her i skoven. Det er dog ikke så lige en sag at genoprette gamle mosehuller, men det har han gjort, og i langt de fleste tilfælde er det lykkedes for ham. Da vi herfra vejen også kan se ud over Hede Knuds gamle marker, inspirerer det Helge til lige at fortælle historien om konen, der pest i Hede Knuds træsko.

Da vi passerer Tøtteruphus omtaler Helge en af stedets tidligere beboere, skovfoged Larsen, der var en meget rar og venlig mand. Der var dog en enkelt gang, hvor han blev vred. Selv om det ikke var hendes arbejde, var hans kone alligevel så flink at feje gulvet i elevernes stue. Men da hun engang smed støvet ind i kakkelovnen, eksploderede denne med et brag. Blandt fejeskarnet var der nemlig også rester af krudt, som eleverne havde spildt på gulvet, når de skulle lave patroner, som man jo selv gjorde den gang.

Vi fortsætter herpå op til en gammel stenlagt brønd, kaldet ”Den narre Kjald”, som sagtens kan være op til 6-700 år gammel. Brønden er bygget tragtformet og sat som et kræmmerhus med den spidse ende nedad. Man kan også stadigvæk se resterne af en stentrappe, som har været anlagt således at man kunne gå ned til vandspejlet inde i brønden. Vi har mange af sådanne brønde i skoven, men der er ingen tvivl om, at denne her er den flotteste af dem alle,

siger Helge. Det har taget lang tid for datidens mennesker at hente vand her, så vandet blev genbrugt og genbrugt indtil det til sidst blev brugt til at vaske fødder med. Helge fortæller også, at engang han var ude at gå med skovrider Preben Møller oppe i Nørreskoven, sagde Preben Møller lige pludseligt: *"Der er en kjål"*, og ganske rigtigt, det var der. Den er også stor og den er ligeledes afmærket i dag. Vi kommer sikkert til af se to brønde mere, som ligger inde i skoven ikke ret langt fra Grøndalen, hvor vi holder i dag, slutter Helge.

Ruten går nu samme vej tilbage indtil vi når frem til "Larsens Lind". Et træ, som er sat til minde om føromtalt skovfoged Larsen, men som desværre har måttet plantes om flere gange, dels pga. storm og dels pga. hærværk.

Her drejer vi mod øst og kommer således atter forbi en Leif-sø inden det går mod syd langs med jernbanen. Da vi har passeret de to små skovløberhuse, Arnebakkehus og Mosskovhus, nævner Helge, at fmd. lige har skrevet en artikel om jernbanens oprettelse i 1869 op gennem Himmerland og dermed også gennem Rold Skov. Fortæl om det opfordrer Helge.

Da man byggede det sidste stykke af den jyske længdebane fra Randers til Aalborg, blev de nævnte huse bygget som ingeniørboliger. Det var et engelsk firma, der havde opgaven, og det var ikke uden problemet at udføre dette stykke arbejde. Især var det næsten uoverkommeligt at passere Lindborg ådal. Man måtte fylde i tusindvis af læs jord på inden dæmningen var stabil nok til at køre på. Gamle folk rystede også på hovedet, for alle vidste jo at mosen var "bundløs". Det viste sig da også, at da banen blev udbygget som dobbeltsporet, og man da foretog nogle boreprøver, at den gamle dæmning på visse steder "flyder" på op til 8 m dynd. Af flere årsager valgte man en lidt vestligere trace, og her gjorde man noget smart, idet man borede rør ned til fast bund, firedes sprængstof ned og sprængte dyndet ud til siden så det faste fyld kunne falde ned, hvilket naturligvis medførte en kortere "sætningstid".

Både jernbanen og den i 1850'erne anlagte hovedlandevej 10 (nu 180) har haft stor betydning for Rold Skov. Før den tid var det både besværligt og langsommeligt at passere skoven. Der var således grundlag for det røervælde, som vitterligt fandt sted. Røverne fra Rold er ikke bare en skrøne. Efter røervældets ophør ligger der en stor retssag på ikke mindre end 10.000 håndskrevne sider på Landsarkivet i Viborg, kaldet "Den store kommissionssag". Her blev de 79 af delinkventerne straks fængslet. Syv af disse blev dømt til offentlig kagstrygning, mens 156 blev sendt hjem til deres respektive sogne som strafværdige.

Statsskovdistrikt Buderupholm havde lige fra starten stor interesse i at få anlagt den nye bane, idet en sådan ville være til stor gavn for at kunne afsætte produkterne. Selvom der fra starten skulle være stationer i Hesselholt (nuværende Arden) og Sverriggaard (nuværende Skørping), ønskede man også anlagt et trinbræt i Mosskov, der jo som bekendt ligger strategisk midt i skoven. Her betalte man endda for at få anlagt et sidespor. Dette medførte med tiden, at der på auktionsdagene opstod et sandt folkeliv med liv og glade dage, som efterhånden udviklede sig til at Mosskov blev et stort turistmål.

Der er nu kun et ganske kort stykke vej hen til Arnebakken. Helge indleder her med at fortælle om de to krybskytter, Artolleristen og Lars Kjær. De var direkte modsætninger, Lars var meget stor og sagde ikke ret meget, hvorimod Artolleristen var meget lille og snakkede hele tiden. Det var Artolleristen, der overfor dommeren i Terndrup påstod, at alle de dyr, der var hvide i røven, var hans, ligesom han engang snød en skovfoged, som var lige ved at tage ham på fersk

gerning, ved at smøre sig ind i blod fra dyret og fyre et ekstra skud af, hvorfor skovfogeden skyndte sig at hente doktor Bartholdy. Men da de kom tilbage, var både dyr og Artolleristen pist væk. Det var også Artolleristen, der hængte skroget fra en skudt ræv op på dørhåndtaget

ind til Jagtslottet ovre i Vestskoven fordi han mente, at man skulle være nøjsom og at greven også skulle have noget.

Det her er altså Arnebakken, fortsætter Helge og fortæller historien om da den 90 år gamle, tidligere skovrider Poul Lorenzen kom på besøg hos skovrider Preben Møller. Poul Lorenzen ville gerne se afdeling 142, som han selv havde plantet til med bøg som ung, og da de kom her forbi tænkte den historisk interesserede Preben Møller, mon Poul Lorenzen kan give en forklaring på hvem Arne var. Det har ikke med nogen Arne at gøre, svarede Poul Lorenzen, det navn går så langt tilbage, at Rold Skov ikke var en bøgeskov, men en egeskov. Så navnet kommer ikke af Arne men af agern, så bakken hedder i virkeligheden Agernbakken. Ude ved afdeling 142 undskyldte Poul Lorenzen, at han fældede en lille tåre. Men her står jeg med beviset på hvor gammel jeg er og modbeviser det gamle ord om at en forstmand aldrig ser resultatet af sit arbejde. Men det modbeviser jeg nu, for det første jeg gjorde, da jeg kom her, var at lade dette areal tilplante med bøg.

Sluttelig fortæller Helge historien om da Poul Lorenzen, til stor forundring for tilhørerne, indledte et foredrag om Rold Skov på sin egen helt specielle måde, nemlig med ordet – Røv. Dermed fortæller jeg Dem, at jeg ikke bare er jyde, men himmerlænding. Jeg er født her i Rold Skov, hvor min far var skovrider under lensgrevskabet. Vi boede i Thorup Hedegaard helt ude østpå i skoven, og selvom min far var skovrider, var vi ikke særligt velhavende. Den gang, da jeg var dreng, var der kun et eneste ord for den del af kroppen, og det var røv. Så det er egentlig bare det, jeg ville fortælle Dem. Jeg siger det stadig og dermed beviser jeg, at jeg *er* himmerlænding. - En flot indledning af den fine, gamle mand.

Turens næste etape går nu op over Arnebakken og derfra videre ad stien mellem Havemosen og Store Økssø indtil vi når frem til ”Det gamle Træ” lige nedenfor Økssøhus. Hvad betyder navnet Store Økssø, spørger Helge, og svarer selv, det kan betyde Store Oksesø eller Store Øjesø, og begge dele kan passe ganske udmærket. (I Aalborg Stiftstidende og Adresse-Avis af 14. januar 1869 kaldes søen for Oxsø. – red.). Helge fortæller herefter om hvorledes forskellige godser, såsom Overklit, Lundbæk og Kyø ejede visse områder af Rold Skov, bl.a. med det formål at kunne sende deres dyr på olden. Oprindeligt i form af både bog og agern, men af en eller anden grund, som vi ikke rigtig kender, forsvandt egen og så kom bøgen ind i stedet for omkring 500 år siden. Rold Skov er det sidste sted i Danmark at bøgen indvandrede. Det har man fundet ud af ved at lave pollenanalyser fra Store Økssø. Deraf har man nøjagtigt kunnet få at vide, hvornår forskellige tæer har indtaget skoven, og har så også kunnet udlede, at det kun er 500 år siden, at bøgen kom her til Rold Skov.

Store Økssø er 7-8 m dyb, vandet er rødt af humussyre men fuldstændigt rent, fortsætter Helge. Jeg så den anden dag, at der skulle være både gedder, aborrer og en 3. slags fisk i Store Økssø. Men det tror jeg ikke på. Jeg har dykket meget i den sø, og jeg har aldrig set andet end nogle små aborrer. Søen er meget næringsfattig. Sluttelig omtaler Helge tidligere skovrider Jens Hvass og hvordan denne fandt på at lave Sct. Hans bål ude på søen og samtidigt gav folk tilladelse til at køre i skoven på denne ene aften. Da vi som sagt står under Det gamle Træ, og da regnen stadig siler ned, kan vi sådan set lige så godt spise vores medbragte mad her. Det må jo så blive stående taffel, er der en munter sjæl, der siger. Nogle fandt dog ud af det alligevel.

Ved at følge den ”gamle” sti videre mod vest kommer vi snart til en låge, der fører os ind langs nordsiden af den retablerede Store Økssø mose. Som altid, stopper Helge op her for at udtrykke sin begejstring over dette projekt. Han pointerer samtidigt, at den tidligere skovrider,

Jens Hvass kun fortrød én ting i sine mange år som skovrider, nemlig dræningen af højmosen ved Store Økssø, der blev gennemført som et beskæftigelsesprojekt under 2. verdenskrig. Længst mod vest munder stien ud i Ritmestervej, hvor turen nu går til højre, eller med andre ord, atter mod nord. Og som så ofte før, vender Helge tilbage til det standende spørgsmål. Hvilken skov er størst i Danmark? Om Rold Skov fortæller han indledningsvis. Oprindeligt hed skoven ”Den kongelige Buderupholmske Skovdomæne”, senere hed den ”Buderupholm Statsskovdistrikt”, så ”Skov- og Naturstyrelsen Himmerland” og nu ”Naturstyrelsen Aalborg”. Staten ejer den centrale del af skoven fra nord til syd med Lindenberg Gods på begge sider, hvilket har den største del af skoven. Nørlund Gods har en stor del af skoven og Willestrup har en mindre del. Så kommer spørgsmålet. Er Rold Skov Danmarks største skov? Hvis man tager et leksikon fra begyndelsen af 1900 tallet, så vil der heri stå: Rold Skov er et skovkompleks og Grib Skov er Danmarks største skov. Det var korrekt den gang, men siden hen er Rold Skov vokset til og er i dag én stor samlet skov.

Helge fortæller nu om en pudsig hændelse, som han var involveret i da han lavede TV serien, ”De Danske Skove”. I Grib Skov var det aftalt med skovrider Lars Toksvig, at han og Helge skulle sidde ude på et bålsted og skændes om hvilken skov, der var den største. Rold Skov eller Grib Skov. De kunne naturligvis ikke blive enige, hvorfor Helge skulle ringe til arealkontoret i Vejle. Og så kom chokket, for det var hverken Rold Skov eller Grib Skov. Det var Silkeborgskovene. Det var dog ikke rigtigt den gang, tilføjer Helge. For arealkontoret sagde, at hvis der kun var 100 m mellem to områder, så blev det regnet som en helhed. Men i dag er det nok Silkeborgskovene sammen med de store plantager mod syd og vest, hvis man er meget nøjeregnende. Men det er ikke *en* samlet skov. Det er stadig et skovkompleks, som Rold Skov var det i begyndelsen af 1900 tallet. Derfor kan vi slå to røde streger under facit og sige, at Rold Skov er Danmarks største.

Det er også her langs Ritmestervej, vi finder skovens største gravhøj, som ligger vis-à-vis en række høje fra enkeltgravsfolket på den modsatte side af vejen. Også her beder Helge fmd. om at fortælle. Denne gang om skovens mange forskellige former for gravminder, som vore fjerne forfædre efterlod sig. Jeg havde egentlig troet, at vi havde stoppet ved stendysen overfor Hedekrogen, indleder han. Ikke fordi den er særlig velbevaret, idet den er beskadiget ved at anlægge vejen og delvis er sprængt af trærodde. Til gengæld er den meget gammel, idet det er en megalitgrav fra den periode i stenalderen, som kaldes tragt bægerkulturen pga. at man fremstillede sine lerkar og bægge med en karakteristisk tragtformet hals. Med tiden blev disse stendysser større og større og udviklede sig efterhånden til store jættestuer, men fra omkring 2.800 f. Kr. gik man dog over til enkeltmandsbegravelser, idet man begravde de døde i almindelige jordfæstegrave, der blev dækket af en lav, bred høj. Denne periode kaldes enkeltgravskulturen, og det er netop sådanne høje, vi ser her.

Vender vi os mod vestsiden af Ritmestervej, ser vi Rold Skovs allerstørste kæmpehøj, idet denne måler ikke mindre end 35 meter i diameter og er 2½ meter høj. Det er svært at sige hvor gammel, den er. Er det stenalder eller bronzealder? Går man ind på kulturarvstyrelsens hjemmeside, *Fund og fortidsminder*, står der med hensyn til alder bare ét ord: Oldtid. Højen rummer en central grav, men den har sandsynligvis også flere senere anlagte randgrave. Den er ikke helt ubeskadiget, idet der flere steder er huller efter stødoptagning og andre små gravninger, mens selve gravene tilsyneladende er urørte og sikkert kunne fortælle en spændende historie. Det må være en stormand, der blev begravet her.

På det sted hvor Ritmestervej krydser den noget større Skørpingvej ligger det førømtalte skovløbersted, Klodholm. Her tilspørger Helge alt folket! Er der stemning for at stoppe pga. vejret, eller skal vi fortsætte? Der var ingen tvivl, vi skulle fortsætte. Lige nord for Klodholm er den tidligere tjenestejord nu udlagt som lejrplads. Et af de steder, hvorfra Helge har gode minder og som han kalder sine hellige, og hvor man stadig kan se to rækker træer, hvis kroner engang rakte fuldstændigt sammen. Da jeg var direktør på Rold Storkro, blev jeg ringet op af

et stort firma, som ville komme med en snes mennesker, der kom fra hele verden, siger Helge. Det var lige meget hvad det kostede, det skulle bare være noget helt særligt. Jeg tog dem med på tur i skoven, og da vi kom hertil var der dækket op på et langt bord inde mellem de to rækker træer med hvide duge og kandelabre. Kokkene stod med høje kokkehuer og pigerne, der skulle servere, var i folkedragter. Jeg siger jer, det gjorde lykke.

Som det næstsidste besøg går vi nu op til Kyø Skovhus, på hvis område man endnu kan se sporene af ældgamle stenaldermarker med digevoldinger rundt om. Fantastisk, at stenalderbondens virke endnu kan spores, og endnu et godt bevis på, at han meget tidligt slog sig ned i Rebild-området.

Dermed var turen næsten slut. Vi skal blot tilbage til Klodholm og derfra retur til Grøndalen, men som lovet, skal vi da lige et smut ind omkring den gamle middelalderbrønd, som findes her på stedet. Her sagde Helge tak for turen, og tak til deltagerne fordi de gik med. Det var sandelig også flot, at der var *så* mange, der trodsede vejret og alligevel ville være med. Det kan kun blive bedre næste gang. Ikke turen, ej heller den flotte artikel, der blev bragt i avisens tillæg, Friii den følgende fredag, men vejret.

Tur 2.

Det havde sikkert haft sin virkning, at Rold Skovs Venner sådan kom i avisen, thi på turen den 15. april mødte der ikke mindre end 91 personer op. Medvirkende hertil var måske også, at vi denne gang var velsignet med det skønneste forårsvejr. Ganske vist lidt koldt, men ellers tørt og dejligt.

Turen skulle denne gang foregå i Nørreskov og mødestedet var sat ved søen midt på Rebild Kirkevej. (Vi skal åbenbart lære at anføre mødestederne lidt bedre, idet flere deltagere troede, at mødestedet var nede på Havdalspladsen). Efter en kort vandring mod vest ad kastanje-lindealléen indleder Helge med at fortælle om kastanjetræet, herunder om hvorfor det hedder en hestekastanje. Konklusionen må være, at hvis man skal tale ned til noget, så har det noget med heste at gøre, siger han. I dette tilfælde som en modsætning til den ægte kastanje. Helge fortæller også om begge kastanjearters oprindelse ved Middelhavet og om hvordan de efterhånden bredte sig op til vore egne. Til Danmark i begyndelsen af 1700 tallet. Det ved vi helt eksakt gennem Brøndegaard, siger Helge og fortæller om etnobiologen V.J. Brøndegaard og hans store værk "Folk og Flora" i fire bind.

Lind er et fantastisk træ, fortsætter Helge. Det kan bruges til træben og billedskærerarbejde, men som tømmer er det aldeles uegnet. Barken kan også bruges, men det mest spændende ved lindetræet er, at det er så smukt. Helge omtaler også, at Danmark engang mestendels var dækket af eg og lind. I dag har vi kun én oprindelig lindeskov, nemlig Draved Skov nede i Sønderjylland. Lad det være skribenten tilladt at tilføje, at lindetræet også har haft en funktion som brandtræ på gårdene i det gamle landbrugssamfund.

I det næste vejkrøds fortsætter vi ret mod nord ad Møllevej, hvor Helge snart stopper op for at fortælle om hvorledes man kender forskel på de forskellige granarter. Han viser hvordan man kan kende arten grandis, også kaldet kæmpegran, på nogle blærer på barken, der er fyldt med aromatisk harpiks. Helge nævner som eksempel den store grandis i Skovhaven. Det siges, at det er det største nåletræ i Danmark, men jeg er ikke sikker på, at det er rigtigt. Der står et mammuttræ ned på Langesø gods på Fyn, som muligvis er større.

Lidt længere fremme stopper vi ved et jordfaldshul. Dem er der mange af i denne del af skoven, siger Helge og forklarer hvad et jordfaldshul egentlig er. Nordjylland hviler på kalk, og det er på et lag, der sine steder er flere kilometer tykt. Det sker dog ikke så ofte. Her kan det lige så godt være for 100 som for 1000 år siden. I 1970'erne skete der det, at Danmarks sidste rigtige skovkusk, Frode Gustavsen, kom kørende med hesten Musse, og lige pludseligt forsvandt Musse ned i et hul. Helge ville så gerne se stedet, så da han og Frode tog derud

nogle dage senere, spurgte Helge, "Blev hun ikke forfærdeligt bange?". "Næh, hun stod da bare og ventede på, at a skulle ta' hende op igen", svarede Frode. På sine gamle dage begyndte Frode at køre med turister, og aldrig havde han haft det så godt og tjent så mange penge. Han døde for nogle få måneder siden – desværre, slutter Helge.

Hvornår springer bøgen ud? Det gør den tidligere, ikke bare pga. klimaet, men også fordi man har indført bøgarter andre steder fra, forklarer Helge og fortsætter. Karpaterbøg f.eks., som jo springer ud på et tidligere tidspunkt end vore hjemlige bøge. Når de så kommer herop, siger deres gener, at de skal springe ud på samme tidspunkt som der nede i Karpaterne. Det er uheldigt, for så sker der det, at de urter og blomster, som normalt ville vokse under bøgetræer og give en dejlig forårsbund i skoven bliver skygget ihjel. Vi kan også se, at hvor der er

ege, der er der græs, men går vi over til bøgene, så er der fuldstændigt øde og goldt.

Bøgetræet er ikke et venligt træ som egen er. Den skygger alt ihjel.

Da jeg var direktør på Rold Storkro, spurgte gæsterne altid. "Hvornår springer bøgen ud?".

Det kunne jeg jo som københavnere ikke vide noget om. Så en dag, da den gamle skovrider

Jens Hvass var nede for at spise frokost, spurgte jeg. "Hvornår springer bøgen egentlig ud?".

Som et billede på hvordan denne mand opførte sig, så kiggede han undrende på mig og sagde.

"Det var dog alligevel det mest ejendommelige spørgsmål, jeg nogensinde er blevet stillet.

Bøgen springer ud den 10. maj, det ved sgu da enhver". Det kan godt være, at det var rigtigt

den gang, men der er det altså ikke i dag, slutter Helge.

Vi er nu nået ned i Nældedalen hvor Helge omtaler den store douglasgran, som blev fældet i den forgangne uge. Den var blevet anslået til at være 45 meter høj, men var dog 'kun' 36,5 da den blev målt op efter fældningen. Det får ham til også at fortælle om TV serien "De Danske Skove", hvor man gerne ville vise hvordan man fælder et stort træ. Dette skulle foregå i Silkeborg skovene, men stedets skovrider var meget vrangvillig overfor projektet, herunder også til at give køretilladelser. Som den eneste gang var Helge derfor nødsaget til at tage et brev op af lommen, som han havde fra skovdirektøren, og hvori der stod, at TV holdet skulle have hjælp fra distrikterne.

Skovrideren ville heller ikke have noget at gøre med hvordan man måler et sådant træ op. I må sende én herover fra København, sagde han, og sådan blev det. Træet blev målt til at være 45,6 meter højt, hvorefter Helge også gerne ville prøve at måle på et andet træ. Han måtte dog sige til den unge mand. "Jeg kan ikke få toppen med", hvortil den unge mand svarede. "Næh, det kunne jeg sgu heller ikke". "Hvordan kunne du så sige, at den var 45,6 meter?", spurgte Helge. "Det kunne jeg heller ikke, men jeg var da nødt til at sige noget", svarede han. Dette viser bare hvad Helge så ofte har sagt. "Alt fjernsyn er styret virkelighed". Ved eftermålingen viste det sig dog, at træet var lidt højere, end der var blevet sagt, så der var altså ikke nogen, der var blevet snydt i dette tilfælde.

Nu vil jeg ikke sige noget det næste lange stykke vej, og jeg betragter det som noget af aller, allerflotteste af Rold Skov, siger Helge. Det er en imponerende sti, vi skal følge. Der er gamle ege og bøge, det er virkelig noget særligt. Vi skal gå hele vejen langs med Lindborg Ådal til vi kommer hen til Lille Blåkilde. Glæd jer.

Og som sagt, så gjort. Vi følger nu den smukke natursti på bakkekammen langs med åen, men Helge følger dog ikke helt sine egne ord. Thi da vi er nået så langt frem, at vi har helt fri udsigt over til åens modsatte side, stopper han alligevel op for at fortælle. Og som noget helt aktuelt nævner han passagerskibet "Titanic". Men søsterskibet "Lusitania" er meget mere interessant, siger han. "Lusitania" blev torpederet af en tysk ubåd i 1915 under 1. verdenskrig

lige syd for Irland. Skibet sank på 18 minutter, så der var mange omkomne, hvoraf mange var amerikanere. Dette var en af årsagerne til at Amerika gik med ind i krigen.

Når jeg fortæller alt det her, så er det fordi hele det område, som vi har gået i idag, har tilhørt godset Buderupholm. Den gamle kromand fra Rebildhus, Frimuth Engelst, har fortalt, at malkepigerne på Buderupholm boede i det lille hus, vi kan se ovre på den anden side. Det var den gang et ganske almindeligt himmerlandshus, som blev kaldt for Lusitania fordi der var så mange lus. I dag er huset restaureret særdeles flot og beboes af restauratør, arkitekt mm. Erik Eriksen.

Om lidt kommer vi ned til Lille Blåkilde, men jeg fortæller ikke noget dernede fordi der ikke rigtig er plads til det, men den er sammen med Blåhøl de mest vandrige kilder i Nordeuropa, fortsætter Helge. Han fortæller ligeledes om kildetyper, vandmængder, vandtemperaturer og vegetation, og slutter med at fortælle om den lille myg, Atrichopogon, en istidsrelikt, Helge så godt kan lide, fordi den er så lille, at den kun stikker de andre myg.

Efter et, som altid, dejligt besøg langs det store kildeområde, som Lille Blåkilde jo egentlig består af, vælger vi at gå ud på broen, der går over åen til Egelund på den modsatte side. Ikke fordi vi skal derover, men for at holde frokost. Selvom vi både er velsignet med sol og tørvejr, er terrænet alligevel endnu for vådt til at sidde behageligt på.

Og tænk, efter frokost vil Helge lige pludseligt ikke være turleder. Nu er det din tur, siger han til fmd., nu vil jeg gå nede bagved og hygge mig. Jamen, det må fmd. jo så prøve at gøre efter bedste evne. Den fortsatte tur går som planlagt ind i den nordvestligste del af Nørreskoven, hvor vi følger det gamle hærvejsspor og den smukke hulvej. Herefter går det langs et af vore spændende oldtidsminder, den lange stenrække, op mod skovens højere områder. Naturligvis skal vi stoppe her og høre lidt om denne mystiske stenrække.

Stenrækken er nemlig et af Rold Skovs mysterier. Den er 70 meter lang og består af i alt 27 sten. Formodentlig har den haft en religiøs betydning. Stenene peger nemlig mod det sted, hvor solen går op i sydøst på årets korteste dag og går ned i nordvest ved midsommer. I samme område findes der yderligere en kortere stenrække og tre stensætninger. Især er to af disse stensætninger meget markante. Den ene ligger umiddelbart nordvest for den før omtalte stenrække og er ca. 10 meter i diameter og består af 18 hovedstore sten. En mindre stenkreds ligger helt ude i den nordvestligste kant af skoven. Denne er 5 meter i diameter og består af 7 større sten. Det er nærliggende at sammenligne disse oldtidsspor med engelske Stonehenge, omend vores må siges at være i en noget mindre målestok.

Vi fortsætter mod højderne indtil vi når op på Bundgårdens kirkevej. Hvad ikke så mange ved, så har dette hjørne af Nørreskov faktisk sit helt eget navn – Ottilielund. Dette ses bl.a. vist på kort i bøgerne ”Min yndlingstur i Rold Skov” af Helge Qvistorff og ”6 ture gennem Danmarks største skov” af Jens Hvass.

Ottilielund er efter al sandsynlighed navngivet af Baron, Christian Frideric Juel-Rysensteen til Lundbæk (1779-1842) som en hyldest til sin hustru, Ottilia Christine Becher. Det har jo forholdt sig sådan, at Rold Skov tilbage i tiden udelukkende var ejet af godserne. Ud over de nuværende, Lindenborg, Willestrup og Nørlund, var det også Buderupholm, Lundbæk, Kyø, Restrup og hvad de ellers hedder alle sammen.

Efter baronens død i 1842 overtog sønnen, Friherre, Baron, Niels Juel-Rysensteen, Lundbæk, og dermed også, blandt flere andre skovparter, Lundbæk Nørskov. Han var i 1836 blevet gift med Philipine Kjær, og året efter fødtes en datter, som blev navngivet Ottilia efter sin farmor. Vi ved ikke hvornår farmoderen døde, men navnet levede i hvert fald videre. Både gennem

den lille pige, men også i det stykke af Rold Skov, som endnu i dag er anført som Ottilielund på visse skovkort.

Ifølge folketællingerne 1845 og 1855 havde Niels Juul-Rysensteen og hans hustru, Philipine Kier, ud over Ottilia, 3 sønner og 2 døtre, men det er sikkert Ottilia, som har været yndlingsdatteren. Ottilia var født ca. 1837, og noget kunne tyde på, at hun forblev ugift, idet hun stadig bar sit fødenavn – baronesse Ottilia Juul-Rysensteen, da hun i 1910 skænkede en stor lysekroner til Bislev Kirke.

For mange mennesker er Rold Skov bare Rold Skov. Men de, som kender skoven lidt bedre ved godt, at den stadig er delt op på flere ejerskaber, og at de forskellige områder har hver deres egne navne. Således også det lille område Ottilielund i Nørreskoven.

Herefter må vi tage nok en tårn hvor det bare går opad til vi passerer Langerumhus. Og netop det at passere er vigtigt, hvilket deltagerne får en forklaring på i form af historien om da vi for mange år siden havde holdt for tæt under en gløggseance. Beboeren, en kvindelig skovløber, havde klaget til sin skovfoged, skovfogeden klagede til skovrideren og skovrideren klagede til formanden for Rold Skovs Venner. De to sidstnævnte skiltes dog i fuld enighed og forståelse, og Rold Skovs Venner har endda siden besøgt ham på hans domicil i Fussingø.

Som det sidste besøg for denne gang beslutter vi, at vi lige går en tur hen omkring Vedsted-skovhus, hvor vi skal holde jubilæum til efteråret. Her tager Helge ordet igen og siger, at han glemte at nævne, at Danmarks største lind står ved Lundbæk Landbrugsskole og at Danmarks største kastanje står ved Vor Frue Kirke i København. Den blev plantet af Holberg, og da man engang spurgte ham, hvorfor han havde plantet den, sagde han, at han havde plantet den ”som trøst mod ensomhed og snusfornuft”. Egentlig en ganske sjov formulering.

På opfordring fra en deltager fortæller Helge også historien om engang, Jens Hvass blev sat på plads ude i Nældedalen. Han var kommet kørende igennem Nældedalen sammen med sin gode ven, kongelig skuespiller Henrik Bentzon og med skovfogedelev Døssing siddende på bagsædet. Det var på en meget varm dag, hvor de skulle derud fordi Jens Hvass skulle tælle fruesko. Da de kommer kørende ser Jens Hvass, at der står to herrer og hviler sig op ad de store graner alt imens de tørrer sveden af panden. Faktisk ligesom man ser Tuborgmanden. Jens Hvass kører hen til dem, stikker hånden ud og siger: ”Hvem er I?”. Manden svarede: ”Jeg hedder sådan og sådan og jeg er dommer i Nibe, og det er min gode kollega, der hedder sådan og sådan og er dommer i Løgstør”. ”Hvad laver I her?”, spurgte Jens Hvass på sin lidt bryske måde. ”Ja, vi skal ud og se den berømte fruesko”. ”Nå, så er I sgu på rette vej, det er den vej der”, sagde den magtfulde skovrider, hvorefter den ene af de to mænd spurgte: ”Undskyld, er De ikke skovrider Hvass?”. ”Jo, sagde Jens Hvass, det er jeg”. ”Ja, det tænkte jeg nok. Jeg kunne heller ikke forestille mig, at der var nogen anden, der kunne tillade sig, at tale til folk på den måde”, replicerede dommeren sarkastisk. En anden sag er så, at Jens Hvass faktisk godt kunne lide, når der var nogen, der turde tale ham imod.

Helge mindes også da Moskov Pavillonen skulle indvies efter at ligget stille i mange år. Det skete ved en frokost, hvor Jens Hvass også var inviteret. Han havde ikke været her i skoven i mange år fordi han var blevet uvenner med sin efterfølger, men da der nu var kommet en ny skovrider, syntes han åbenbart, at han godt ville komme. Helge sad inde i vinkelstuen og kunne ikke se døren, men lige pludseligt gik alle stemmer i stå, nu måtte han være der. Og ganske rigtigt, nu stod den gamle mand i døren med den ene hånd på håndtaget, mens han i den anden holdt sin stok ud i strakt arm og ventede på, at alle så på ham. Så sagde han: ”Ja, så er jeg her for at kaste glans over forsamlingen”. Han havde format, slutter Helge.

Turen var hermed slut. Dog kun næsten, for vi mangler jo lige at gå gennem Vedsted Skov tilbage til vore biler. Inden vi når så langt stopper Helge dog op en sidste gang for at sige de mange deltagere tak for en dejlig dag. Men mon ikke, det lige skulle have været omvendt. Thi atter engang havde han gjort vore ture til en god oplevelse.

Tur 3.

Det er nu blevet den 13. maj og dermed også rigtigt forår med fuldt udsprungne bøgetræer. Vi skal denne gang på tur i Nørlund Skov og da vi tillige er begunstiget med et herligt forårsvejr, møder der da også hele 77 personer op ved Conradsminde på Torstedlundvej. Turen skal for det meste foregå syd for Rold - Haverslev vejen, dog med en afstikker op til Hornemans grav. Den rækkefølge laver Helge straks om på, idet han indleder turen med at konstatere, at fmd. er dum, hvilket han udleder således:

For at gøre historien kort, handler det om at Helge og fmd. skal skrive en fælles artikel til det agtværdige selskab "Historisk Samfund for Himmerland og Kjær Herred". Artiklen skal handle om Rebildselskabets 100 års jubilæum, ligesom Helge også skal skrive en hel bog om samme emne. Men da fmd. også har skrevet en helt anden artikel til Samfundets årbog, synes han, at Helges navn skal stå først på fællesartiklen, hvilket Helge straks udlægger som om, at fmd. ikke ved, at Q kommer efter A i alfabetet.

Helge konkluderer derfor, at fmd. er dum, men det er jeg også selv, føjer han til. Turen i dag er nemlig ikke hensigtsmæssigt planlagt, så vi vender rundt på den for ikke at komme til at gå for meget på asfalt. Dette var i øvrigt fmds. skyld, fordi han ikke havde rettet Helges oplæg til turen.

Vi starter altså dagens tur med at gå mod vest ad Sandvej og Gl. Sognevej. Her stopper Helge dog snart op for at fortælle om de skove, hvor vi færdes i dag. I princippet er det tre skove, siger han. Nørlund Skov, Torstedlund Skov og Ersted Skov, hvilke i dag ejes og drives samlet af Nørlundfonden. Nørlund er lidt anderledes end Statsskoven, Lindenberg og Willestrup. Det kommer sig nok af, at man altid har haft penge her i modsætning til de to andre steder. Derfor er skoven bedre bevaret. Hvis man kommer hen i den østre del ned mod Lindenberg Å, så kan man se, at der står gamle egetræer. Det har været nogle velhavende ejere, der har været her. Horneman var den sidste private ejer af Nørlund og Torstedlund godser. Han døde i 1939, og han havde bestemt, at Nørlund efter hans død skulle være en stiftelse, kaldet Nørlundfonden. Denne ejer i øvrigt Danmarks mest moderne savværk.

Vi hører første gang om Nørlund omkring år 1400, hvor dronning Margrethe I udstedte en forordning om at befæstede gårde skulle nedbrydes. 100 år senere udtalte et tingsvidne: "At før det daværende Nørlund blev bygt, da blev det bygt til et røverskjul og ej til et herresæde, og derfor lod dronning Margrethe det nedlægge". Nørlund nummer to blev bygget i den senere middelalder, men kom til at lide samme kranke skæbne som så mange andre nordjyske herregårde, idet gården blev brændt ned under grevefejden i 1534.

Det Nørlund som vi kender i dag, er opført mellem 1581 og 1597 af den navnkundige Ludvig Munk, som havde været statholder i Norge. Han var også lensmand på Aalborghus Slot. Så kom der en hel masse spændende ejere af Nørlund, men de mest spændende, det var damerne. Dem skal vi høre om længere henne ad vejen, slutter Helge.

Fra det store vejkryds ved Charlottenlundvejen kan man på denne årstid faktisk se lige op til Hornemans gravsted, hvorfor det jo heller ikke tager mange minutter af gå derop. Som

nævnt var Georg Alexis Horneman den sidste private ejer af Nørlund gods, og han har altså fundet sit sidste hvilested her sammen med sin hest og to hunde, indleder Helge. Han blev gift anden gang med en pige nede fra Lynderupgaard. Hun havde i sit første ægteskab med Poul Gunnar Juncker, Sorø Ladegård fået en søn, som siden hen skulle blive ret så kendt, nemlig Flemming Juncker på Overgaard.

For en måneds tid siden var jeg ude i sommerhuset på spidsen af Als Odde, hvor jeg sad og snakkede med en af de lokale gamle mænd. Han spurgte om jeg kendte Flemming Juncker, hvortil jeg kun kunne svare, at jeg havde hilst på ham et par gange. Den gamle mand fortalte, at Juncker altid plejede at svømme over Mariager Fjord fra Ommersyssel til Himmerland. (F.eks. når han skulle på besøg på Lounkærgaard. red.). Der er ikke særligt bredt, men der er meget strøm. Ellers ved jeg ikke noget om ham, slutter Helge.

Men det gør ØP. ”Jeg har en teori om at min svigermor er halvsøster til ham.” ”Javel, siger Helge, men det havde du jo sådan set ikke behøvet at gøre offentligt her.” ØP fortsætter, ”Det er sådan, at min svigermor har seks søskende, men hun ligner slet ikke nogen af dem.” Alt folket morer sig højlydt sammen med ØP mens Helge spørger videre. ”Får du så sådan et månedligt udkomme af fonden?” ”Nej, det gør jeg godt nok ikke, men det er en sjov historie”, slutter en grinende ØP.

Den fortsatte tur skal herefter foregå ovre i de sydlige dele af Nørlund Skov, men for ikke at komme til at gå alt for langt ude på asfaltvejen, går vi for det første stykke vejs vedkommende den samme vej tilbage ad Gl. Sognevej. Her stopper Helge atter op for at fortælle mere om hvorfor Nørlund Skov ser ud som den gør. Den 13. maj 1805, altså for nøjagtigt 207 år siden, skriver historikeren Laurits Engelstoft om Rold Skov: ”Der er ingen skov tilbage, den er så tynd, at man kan se igennem den. Skoven, der forud var kendt for sine røvere”. Det er sandt hvad han skriver. Det hele var forhugget. Alt det skov der var østen for Madum Sø var hugget ned, og blev først tilplantet igen omkring 1830. Herovre mod vest var der også forhugget indtil man kom til Nørlund. Der havde man bevaret skoven. Det er derfor, at vi har så meget løvskov her ovre.

Nu er der ingen vej udenom, vi er nødt til at krydse Rold - Haverslev vejen og derfra fortsætte mod syd ad Tradsvejen til Ravnkilde. Dog ikke særligt langt før der går en vej ind mod vest til den del af skoven, der kaldes ’Skovarmen’. Som lovet, skal vi også høre om damerne på Nørlund. Dog først efter en udredning af den danske grammatik. Dette kommer sig af, at Helge for nylig har holdt foredrag for to hold lærere, det ene efter det andet, således at Helge for første gang i sit liv måtte tale uafbrudt i fire timer. På et tidspunkt var der en af disse lærere, der brød ind og sagde om en dame, ”at nu er hun jo blevet ældre”. Det var sjovt, siger Helge. Jeg er bare gammel. Jeg troede, at som skolelærer ville man aldrig bruge ordet ældre. Det er jo bare at fortælle, at man er gamlere end gammel. Hvis ordet gammel skal bøjes, så hedder det jo gammel, ældre, ældst. Hvis man er ældre, så er man altså gamlere end gammel. Det troede jeg, at skolelærere vidste.

Og nu til damerne, hvilket Helge indleder med at fortælle om sten. Jeg ville skrive en bog om sten. Den skulle handle om Nordjyske sten, men jeg ville dog tage én fra Sjælland med, som står oppe i Frederiksborg Slotspark. Da jeg hørte historien om denne sten sagde jeg, ja, den er god, men den passer bare ikke. Første gang jeg var i Hillerød kørte jeg alligevel hen til slottet og spurgte efter stenen, fik forklaret vejen, og ganske rigtigt, der stod den.

Historien om stenen starter her på Nørlund med Ludvig Munk, der ville giftes med den kun 17 årige Ellen Marsvin. Hun ville ikke giftes med en gammel knark på 52, i hvert fald ikke før Nørlund var genopbygget efter branden. Først 18 år senere stod det pompøse bygningsværk færdig, men da var han for længst blevet gift med sin skønjomfru. Men heldigvis gik han hen og døde, hvorpå hun arvede det hele. Hun var en meget dygtig godssamler. F.eks. var hun den største godsejer på Fyn, men også på Sjælland og i Skåne havde hun godser.

Ludvig Munk og Ellen Marsvin havde en datter, Kirsten Munk, som 17 år gammel blev gift til venstre hånd med Chr. 4. Han var meget forelsket i hende. Så forelsket, at hun stort set uafbrudt var gravid og fødte ham ikke mindre end 12 børn. Efter nogle år blev forholdet mere anspændt. Kirsten Munk fik sig en tysk rhingreve som elsker og mortensaften 1628 drejede hun nøglen til sovekammeret for kongen. Chr. 4. blev så ked af det, at han beordrede, at der skulle opsættes en mindesten med datoen indhugget i Frederiksborg Slotspark. Er det ikke en

fantastisk historie, han har sgu ikke været helt almindelig, siger Helge. Jeg synes, at det var godt gået. At kongen var blevet hanrej, ramte ham så hårdt, at det kom til et egentlig brud imellem dem. Også til egentlige retssager, hvorved Kirsten blev spærret inde og fik husarrest på Boller ved Horsens og Rosenvold ved Juelsminde.

På Nørlund står en imponerende barokseng med guld, gesvejsninger og himmel. Den er næsten blasfemisk overdådig. Det er 'Kirsten Munks seng'. Problemet er bare, at den tilhører en senere stilperiode og blev først lavet 100 år efter hendes død, så Kirsten Munk har aldrig haft fornøjelsen af at sove i den.

Det var to spændende damer på Nørlund. Der var også en tredje i 1700 tallet. Det var Jørgen Mørchs enke. Hende kan I læse om i 'Bettefanden' af St. St. Blicher, hvor han gør tykt nar af hende som det mest ugudelige, kedelige kvindtimmer, man kan opdrive.

Senere var det Christian Frederik Levetzau, også kaldet 'General Ligeud', der ejede Nørlund og Torstedlund samt stamhuset St. Restrup, hvor han boede. Han var en af tidens største gods-samlere og rangerede lige under kongen. Han lod også bygge Christian 8.s palæ. Det ene af de fire palæer på Amalienborg, hvor der nu er museum. (Jeg blev meget overrasket, da jeg var der for ikke så længe siden og kom ind i Frederik 9.s arbejdsværelse, idet der på væggen hang et af min fars malerier. Det var jeg lidt imponeret over). Levetzau blev kaldt 'General Ligeud' fordi han forlangte, at godsets veje skulle være snorlige. Det kan man se oppe på St. Restrup, men også her i Nørlund Skov. Da han døde og skulle begraves blandede Fanden sig i ligtoget så hestene ikke kunne trække vognen op over bakken ved Sønderholm, men en snarrådig mand sagde til kusken, at han skulle tage et hjul af vognen, hvorefter Fanden selv måtte lægge ryg til og agere 'fjerde hjul'.

Efter Levetzaus død drev hans enke godset i nogle år hvorefter det overgik til en fjern slægtning, kammerherre Iver Rosenkrantz-Levetzau. Under en rejse til København indlod denne sig i en sammensværgelse mod kong Christian 7. Han fik det lod, at han skulle dræbe kongen ved hjælp af gift, og det gjorde han ved at give kongen en kop chokolade, som han havde hældt giften i. Men uheldigvis for kammerherren havde kongen bemærket, hvad han havde gjort, og bød ham i stedet selv at drikke chokoladen, hvilket han måtte gøre.

Vel vidende, hvad der ville ske, skyndte han sig ud til sin vogn, og lod kusken køre nat og dag for at nå hjem til Restrup. Da han ankom, var der endnu liv i ham, men han døde, inden han kom i seng. Sørgeligt som nemesis kan ramme én selv.

Vi kunne ikke have valgt et bedre sted for at holde frokost, end under det store bøgetræ, som bærer det lidt særprægede navn, 'Franscobøgen'. Skovens folk har fortalt Helge, at der engang har været en slags hytte oppe i det store træ, der blev brugt som skydeplatform. For at komme derop, havde man banket gamle harvetænder af jern ind i stammen som trin. På et tidspunkt skulle 'Franscobøgen' have været fældet, og skovens folk havde fået lov til at få den som brænde. Men der var ingen der ville have den, fordi man var bange for, at der stadigvæk sad rester af harvetænderne inde i veddet, som ville ødelægge deres motorsave. Det reddede heldigvis livet på det flotte træ.

Vi holder nu en velfortjent pause, men før vi atter går videre, gør Helge opmærksom på, at vi faktisk befinder os lige ved et af skovens mange diger. I al almindelighed forbinder man det at inddige skovene med C.D.F. Reventlow, der stod bag fredskovsforordningen af 1805, hvilken bl.a. påbød, at alle Danmarks skove skulle indhegnes. Der er ikke så mange, der er klar over, at Reventlow, der gjorde så meget godt på andre områder, også var så stor en skovmand, at han har skrevet et digert værk om hvordan man driver skov. En lærebog, som blev brugt både i Danmark og andre lande. Den ligger på hans gods, Pederstrup, nede på Lolland.

Man blev altså påbudt at inddige skovene, hvilket man ser i mange skove, ved at der går et stort dige i udkanten af skoven. Det gælder ikke mindst her på distriktet, og der er et lige her, siger Helge. Der er bare det pudsige ved det, at det ikke er fra 1805 og årene derefter. Det tog jo lang tid før man blev færdige med at lave dem, og nogle steder nåede man det aldrig. Her er de lavet allerede i 1700 tallet, så man var altså forud og indså, at man ikke kunne have kreaturerne gående i skoven fordi de ødelagde opvæksten. Her på Nørlund har vi ikke mindre end 25 km af disse diger. Det er meget imponerende, og nogle steder er de meget høje og flotte, meget højere end her, slutter Helge.

For at komme videre skal vi tilbage til den skovvej, der kaldes Holmskovbakkevej. Her starter der nu en rask travetur mod vest indtil vi næsten når ud til skovbrynet. Herfra går vi atter mod øst, men denne gang ad Koldgårdsvejen. Vi skal nemlig, som det sidste gøremål i dag, besøge Manepælen. Ifølge gamle sagn er denne spiddet gennem en heks, så man kunne være sikker på at hun blev dernede. Der er ikke så mange af den slags manepæle i Danmark, men man har dog fundet nogle, siger Helge. Også nogle, der er originale. Det er denne ikke, når den engang imellem ikke kan længere, så kommer der en ny. Der er også nogen, der har sagt, at den heks, der ligger her, havde hul i kroppen fordi der var en natravn, der var fløjet igennem hende. Den slags troede man jo på helt op i midten af 1800 tallet. Foruden manepælen her, så har vi jo også i Rold Skov de såkaldte 'drøskåst', hvor man kastede en sten eller en gren på steder hvor f.eks. en selvmorder havde hængt sig. Helge bliver spurgt om de nærmere omstændigheder ved at mane, hvilket man i mange tilfælde gjorde ved at lade præsten mane en genganger ned i jorden, hvorefter man ofte slog en pæl ned på stedet, så man var sikker på, at vedkommende blev der. Der var nu blot tilbage, at gå det sidste stykke vej ud til Tradsvejen, svinge til venstre og så tage turen ad denne og Torstedlundvej tilbage til startstedet ved Conradsminde. Af en eller anden grund synes man ofte, at den aktuelle tur havde været god lidt ud over det sædvanlige. Sådan føltes det glædeligvis også denne gang.

Tur 4.

Så sluttede den forårssæson som den begyndte - i silende regn. Det var derfor flot, at der mødte 41 personer op på parkeringspladsen ved Skørpinghallen søndag den 10. juni for at være med. Og ikke nok med at det var regnvejr. Vores turleder havde også måttet melde sig syg med en kold lungebetændelse, således at fmd. måtte tage over. Alligevel blev det en rigtig god tur, hvilket mange af medlemmerne endda selv gav udtryk for efter turen. Turen skulle denne gang foregå i Vedsted Skov, Skørpinglund og Bjergeskov, med første stop ved Skørping Privathospital. Og da Skørpinghallens indkørsel er flyttet hen til den nye rundkørsel, var det nærliggende at gå tværs over Himmerlandsvej for at følge den skovsti, der går direkte hen til hospitalet. Af hensyn til roen på hospitalsområdet, passerer vi dog næsten igennem før vi skal høre lidt om dets funktion op gennem tiderne. For at forstå baggrunden for at der ligger et hospital lige her, skal vi faktisk tilbage til 1869 da jernbanen kom til Himmerland. På dette tidspunkt fandtes der kun tre ejendomme i Skørpings nærområde: Sverrigshus, Sverriggaard og Hollandshus. På forudseende købmænds initiativ begyndte der sig dog snart at udvikle sig den by, som vi i dag kender som Skørping. Der kom vandværk, elværk, bank, telefoncentral og endog en kirke. Medvirkende til byens udvikling var i høj grad også, at "Nationalforeningen til Tuberkulosens Bekæmpelse" i 1906 tog hospitalet her i brug i form af et kvindesanstalt. Nu fik byen også eget apotek.

Man havde en fast tro på, at frisk luft og endog kulde var fremmende for at bekæmpe den frygtede sygdom, hvorfor patienterne hver dag skulle tilbringe nogle timer i en åben liggehal. Gennem patienternes breve ved vi, at stedet derfor snart fik navnet, "Fryseslottet". For oppegående patienter, som naturligvis klyngede sig til håbet om at blive helbredt, opstod der også en skik og en tro på, at man ved at kaste en tiøre ind under en sten ude i skoven, måske kunne blive set til i nåde. Det skal vi høre mere om senere.

Efterhånden som tuberkulosen blev mere og mere bekæmpet, ændrede man stedet til at være for både mænd og kvinder. Ved 50 års jubilæet i 1956 var der endog indlagt 50 grønlændere. Den sidste patient kunne endelig forlade hospitalet i 1971, hvorpå Aalborg m.fl. amter brugte stedet i nogle år som opholdsted for langtidspatienter på rekreation. Men efterhånden som bevillingerne svandt ind, og man ikke mere sendte patienter her til Skørping, måtte Nationalforeningen søge nye veje for at redde økonomien.

Man forsøgte i første omgang at sælge til Tvind, hvilket dog vakte så stor lokal modstand, at dette måtte opgives. Efter mange trængsler blev enden på det hele, at området med påstående bygninger blev solgt til et konsortium med henblik på, at stedet skulle drives som privathospital. Hospitalet anvender dog kun selve hovedbygningen, mens alle andre bygninger er udlejet til andre formål.

Vi fortsætter nu det ganske korte stykke vej ad skovvejen, der går hen til Hollandshus, hvorfra vi drejer mod nord hen til Vangsteds Sten. Som vel de fleste bekendt, var det her, at Niels Erik Vandsted blev dræbt efter en mislykket nedkastningsaktion ude ved Madum Sø. Der er også rejst en mindesten for Poul Edwin Kjær Sørensen, der blev henrettet ti dage senere, og én i anledning af 50 året for aktionen. Man kan vel godt sige, at nedkastningspladsen ved Madum Sø var et farligt sted at bruge, man var jo relativt tæt på både radarstationen i Fræer og lytteposten oppe på Sønderkol i Rebild, men til gengæld var den god som landkending. Der er også blevet rejst en ny mindesten ude ved Madum Sø, der omtaler de i alt fire aktioner, der var der på stedet. Alt dette er beskrevet så mesterligt i den nye film om Hvidsten gruppen. Hvis man har set den, skal der ikke bruges mange ord på at fortælle, hvad, det drejede sig om for disse mennesker. Ej heller for folkene her ved Madum Sø.

Den videre tur fortsætter op ad Buderupholmvej, men snart efter drejer vi til højre ind i Skørpinglund med det formål, at besøge "Ønskestenen". Det er netop denne sten, vi talte om inde ved hospitalet i Skørping. Af en eller anden grund var der blandt patienterne opstået en tro på, at man måske kunne blive helbredt for den frygtede tuberkulose, hvis man kastede en tiøre ind under stenen og måske tillige sendte en bøn ovenud. Og tænk, overtroen lever måske stadig, idet der var flere af deltagerne, der sikrede sig ved at ofre en mønt. Nu er laveste takst dog som bekendt 50 øre.

Ønskestenen er i virkeligheden øverste dæksten af en dysse fra yngre stenalder. Der er tale om en såkaldt megalit- eller storstensgrav, som er anlagt i den ældre del af yngre stenalder. Perioden kaldes også tragtbægerkultur, idet man da frem-stillede sine lerkar og bægge med en karakteristisk tragt-formet hals. Museumsdirektør Peter Riismøller har omtalt den således: *"Ønskestenen, dyssekammer bestående af fem bæresten og en overligger i SV kanten af lav stenhøj. Kammeret fyldt med mindre sten, masser af marksten henkastet på højen. Sti rundt om højen"*. Hermed ved vi, at Ønskestenen altså ikke bare er en sten, men at den dækker over noget meget mere interessant.

Vi fortsætter turen hen forbi de smukke bronzealderhøje, hvorefter vore to Hanner (altså ikke hanner, men kvinder ved navn Hanne), går fra. Efter en tids vandring kommer vi forbi en langhøj som vi dog ikke kan komme helt tæt på, fordi området er hegnet ind. Det er en anelig langhøj fra yngre stenalder eller bronzealder, der måler ikke mindre end 3x13x30 meter. Man

anlagde disse langhøje, enten som en langhøj fra starten eller ved at bygge til allerede eksisterende rundhøje.

Da vi når frem til kulbrænder Frode Jensens hus, er vi så heldige, at han går udenfor. Det var derfor nærliggende at spørge ham, om han kunne lokkes til at fortælle lidt om processen med at brænde trækul, hvilket Frode heldigvis sagde ja til. Frode er barnebarn af den navnkundige Kulsvier Søren, og han er tillige 5. generation her i "Skørpinglund", som ejendommen også hedder. Frode er dog lidt mere moderne end sine forgængere, idet han laver sit trækul i en stor ovn. Princippet i en sådan ovn er faktisk det samme,

som i de gamle miler, siger han. Det, det drejer sig om, er at bøgekævlernerne ikke skal forbrænde, men blot forkulle, således at der stadig er en høj brændværdi tilbage. Alle lytter interesseret på, hvad Frode fortæller, og ikke mindst vores generalsekretær. Han fik endda en særlig forklaring på hvordan han kunne lave sin egen mile derhjemme. Endda ved hjælp af tegninger på jorden. Bare Frode nu ikke bliver konkurreret helt bag ud af dansen.

Hvor skal I nu hen? slutter Frode med at spørge. Og svaret var let at give, for intet var mere nærliggende, end at gå hen til den smukke stendysse, kaldet "Stenstuen". Ligesom det er tilfældet for Ønskestenen, er denne også en megalitgrav fra yngre stenalder. Men til forskel fra Ønskestenen, er alle 5 bæresten og den store dæksten synlige her. Dyssen har naturligvis været dækket inde i en høj, men det er dejligt at have et så flot eksempel på, hvad der gemmer sig inde i skovens andre stenaldergrave. For engangs skyld kan fmd. ikke lade være med at prale lidt, idet hans billede af Stenstuen pryder forsiden af den historiske årbog, årgang 2011, som udgives af "Historisk Samfund for Himmerland og Kjær Herred".

Nu skal vi bestige et bjerg. Mindre kan vel ikke gøre det, når vi skal op på det højeste punkt i Bjergeskov. Vi skal nemlig besøge Svinehøjene, hvor vi så også agter at holde frokost. Der findes tre Svinehøje, en mindre på nordsiden og to store på henholdsvis 16 og 18 meter i diameter sydsiden af Bjergvej. Vi vælger, at besøge dem på sydsiden. Om disse har Peter Riismøller skrevet således:

"Øverst i Bjergeskoven ligger to store gravhøje kaldet Svinehøje, fordi Buderupholms svin her fik deres ration af tærskaffald på dage, da sneen dækkede deres olden". Det

viser altså, at højenes navn rækker tilbage til længe før 1826, idet Buderupholm Gods da blev overtaget af den danske stat. Som planlagt holder vi godt nok frokost her, men dog mest i form af stående taffel, idet regnen stadig siler ned.

Den videre tur går derfor forholdsvis hurtigt ad Gyvelvej ned til Rebild Kirkevej, hvor vi så drejer mod sydvest indtil vi når frem til søen, hvor vi havde vores mødested på tur 2. Vi følger så den skovvej i Vedsted Skov, der hedder Jægerstien, hvor vi efter en tids vandring stopper ved den gravhøj, der bærer navnet, Vedsted Høj. Her taler vi dog først lidt om det smukke moseområde, vi passerede ved starten af Jægerstien. Det er så smukt, at vores medlem, Ole Andersen, levende kan forestille sig det som et naturskønt svensk landskab. Ja, han kan endda for sit indre syn, se en stor elg stå inde i skovbrynet. Men tilbage til Vedsted Høj, hvilken er et flot eksempel på oldtidens rundhøje. Det er svært at sige om det er højen, der har givet navn til skovparten, eller om det er omvendt. Med andre ord, hvorfor hedder den Vedsted Høj? En munter sjæl mener, at det nok er fordi, den mand, der ligger begravet inde i højen, hed Anders Vedsted. Den lader vi lige stå et øjeblik i mangel af et bedre bud.

Nu var der så blot tilbage at tage den lige vandring ned til Himmerlandsvej og dermed var vi snart tilbage ved vort udgangspunkt. Nok var vi våde, men turen var nu ikke så ringe endda.

På trods af, at vi godt kunne have brugt lidt bedre vejr, og på trods af, at vi manglede vores vanlige turleder, så tror vi nok, at alle alligevel havde haft en hyggelig dag og kom hjem en god oplevelse rigere. Ikke nok, at dagens tur hermed var slut, det var vores forårssæson jo så også. Vi ses forhåbentlig alle igen den 16. september.

pa

Fortsættes som et selvstændigt dokument til efteråret.

Turledelse foråret 2012:

Turleder: Helge V. Qvistorff, Store Kirkebjerg, Hedevej 40, 9575 Terndrup.

Kasserer: Birgit Eriksen, Harrildvej 30, Øster Hornum, 9530 Støvring.

Kassererassistent: Käte Larsen, Nibevej 220, Molbjerg, 9530 Støvring.

Generalsekretær: Knud Andersen, Blomsterskrænten 23, 9400 Nørresundby.

Sekretær: Hanne Andersen, Blomsterskrænten 23, 9400 Nørresundby.

Sekretærassistent: Bente Bruun, Roldvej 120, 9610 Nørager.

Bestyrelsesmedlem: John Kovshøj, Esbjergparken 73, 9220 Aalborg Ø.

Webmaster: Lennart Greig, Isgaardsvej 3, 5000 Odense C.

Fotografer: John Mortensen og Ole Christiansen. m.fl.

Formand: Per Andersen, Harlekinvej 7, 9000 Aalborg.